

การจัดการการศึกษาทางเลือกในชุมชนพื้นที่ห่างไกล
เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ไร้รอยต่อสำหรับผู้เรียนนอกระบบการศึกษา
Alternative Education Approaches to Promoting
Seamless Learning for Non-Formal Education Learners
in Remote Areas

ชรินทร์ มั่งคั่ง^{1*}

Charin Mangkhang

วรินทร์ สิริพงษ์ณภัทร²

Varintorn Siripongnapat

กัณติทัต ่งวนชู³

Kuntitat Nguanchu

ชัชวาลย์ บุตรทอง⁴

Chatchawal Buttong

Received: 6 July 2024

Revised: 7 December 2024

Accepted: 16 December 2024

¹ รองศาสตราจารย์, ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Associate Professor, Faculty of Education, Chiang Mai University, Thailand
Email: charin.mangkhang@cmu.ac.th

² นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Student, Faculty of Education, Chiang Mai University, Thailand
Email: varintorn93@gmail.com

³ นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Student, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University, Thailand
Email: anopong.8206@gmail.com

⁴ ผู้อำนวยการ, ศูนย์การเรียนรู้สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อสังคม
Director, Life Long Learning Institution for Society Learning Center, Thailand
Email: Chatchawalb53@gmail.com

*Corresponding author

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอุปสรรคในการศึกษาในระบบโรงเรียนของผู้เรียนนอกระบบการศึกษา และ 2) เสนอแนวทางการจัดการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ชุมชนห่างไกลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ไร้รอยต่อสำหรับผู้เรียนนอกระบบการศึกษา กลุ่มเป้าหมายงานวิจัย คือ วารสารทั้งในระบบออนไลน์และออฟไลน์ที่ได้จากการคัดเลือกให้เป็นเอกสารขั้นต้นและขึ้นรองด้วยการสืบค้นด้วยคำสำคัญ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบวิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความเชิงวิเคราะห์ เปรียบเทียบและสังเคราะห์ใจความสำคัญของเนื้อหางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย พบว่า อุปสรรคในการศึกษาในระบบโรงเรียนของผู้เรียนนอกระบบการศึกษา คือ ปัญหาด้านครอบครัวที่มีต้นทุนทางสังคมน้อยและส่วนใหญ่เกิดจากการมีรายได้ต่ำ และ แนวทางการจัดการการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ชุมชนห่างไกลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ไร้รอยต่อสำหรับผู้เรียนนอกระบบการศึกษาควรใช้นวัตกรรมหน่วยการเรียนรู้เคลื่อนที่ด้วยการการเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับลักษณะภูมิวัฒนธรรมของผู้เรียน โดยกำหนดเนื้อหาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เรียน

คำสำคัญ : ผู้เรียนนอกระบบการศึกษา, การเรียนรู้ไร้รอยต่อ, การจัดการศึกษาทางเลือก

ABSTRACT

This research article aims to: 1) study the learning difficulties in formal education of non-formal education learners and 2) propose alternative education approaches to promoting seamless learning for non-formal education learners in remote area. The primary and secondary materials from online and offline journals are selected for analysis using keyword searches. Data were selected using the document analysis form. Data analysis through analytical interpretation, comparison and synthesis of the research content related to the study.

The findings from the study indicated that the learning difficulties in formal education of non-formal education learners is family problems with low social costs and mostly caused by low income and alternative educational approaches to promote seamless learning for non-formal education learners in remote area should use mobile learning centers based on community learning to encourage learners to learn in a way that corresponds to their cultural characteristics and requires the definition of learning content that corresponds to the experiences of the learners.

Keywords: Non-formal Education Learners; Seamless Learning; Alternative Education Management

บทนำ

การพัฒนาประชากรของนานาประเทศในปัจจุบัน ให้ความสำคัญกับการจัดระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยวางเป้าหมายเพื่อการขับเคลื่อนประเทศชาติในมิติต่าง ๆ ผ่านการสร้างสรรค์จากความสามารถของประชากรในประเทศ ทั้งนี้ยังพบว่า หลายประเทศยังมี “เยาวชน” จำนวนหนึ่ง ที่ “หลุดออกจากระบบการศึกษา” โดย คำว่า “หลุดออกจากระบบการศึกษา” ในที่นี้ ไม่ได้มีความหมายว่าเยาวชนหรือผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจออกจากระบบการศึกษาอย่างสมัครใจ แต่หมายถึงการเกิดอุปสรรคทางการศึกษาในระบบโรงเรียนที่เป็นสาเหตุทำให้หลุดจากระบบการศึกษา ซึ่งเป็นปัญหาเชิงระบบที่ซับซ้อนในการจัดระบบการศึกษาของแต่ละประเทศ โดยมีการศึกษาพบว่า มีนักเรียนในช่วงอายุ 16 – 24 ปีทั่วโลก ได้หลุดออกจากระบบการศึกษา จำนวน 2 ล้านคน ในปี ค.ศ. 2021 ซึ่งในกลุ่มประเทศโซนเอเชียมีอัตราเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 2.1 ของจำนวนทั้งหมด และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรในประเทศเอเชียทั้งหมด (National Center for Education Statistics, 2023)

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่กำลังเผชิญกับการหลุดออกจากระบบการศึกษา โดยในปี ค.ศ. 2023 กระทรวงศึกษาธิการ พบว่ามีสถิติผู้เรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาจำนวนมากกว่า 100,000 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้เรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาด้วยเงื่อนไขทางด้านเศรษฐกิจ ผลจากการวิจัยเชิงสำรวจ โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 848 คน ศูนย์ช่วยเหลือเด็กและเยาวชนในภาวะวิกฤตทางการศึกษา กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) พบว่า จำนวน 3 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่าง อยู่ระหว่างการศึกษาในระบบการศึกษาภาคบังคับ โดยพบการเผชิญวิกฤตและปัญหาในชีวิตอย่างแตกต่างกันหลากหลาย ซึ่งล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อการหลุดออกจากระบบการศึกษา ปัญหาสำคัญที่พบแบ่งเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาเชิงโครงสร้าง โดยปัญหาทางเศรษฐกิจ คือ ปัญหาทางการเงินของครอบครัว โดยพบว่าครอบครัวที่ไม่สามารถสนับสนุนงบประมาณเพื่อการศึกษาของบุตรและ

การเดินทาง อีกทั้งปัญหาด้านหนี้สินครัวเรือนที่สะสมจนทำให้ขาดสภาพคล่องทางการเงิน ส่วนปัญหาเชิงโครงสร้าง คือ ปัญหาการออกแบบนโยบายด้านการศึกษาหรือการวางโครงสร้างด้านหลักสูตรการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และไม่ตรงกับทักษะที่ผู้เรียนคาดหวัง ซึ่งปัญหาทั้งสองส่วนนี้เป็นปัญหาหลักที่ส่งผลกระทบต่อแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของผู้เรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาในประเทศไทยในปัจจุบัน (The STANDARD, 2023)

การศึกษาทางเลือก (Alternative Education) เป็นการจัดการศึกษาที่เคารพในคุณค่าความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของมนุษย์บนฐานชุมชน โดยเชื่อว่ามนุษย์ล้วนแต่มีสิทธิเลือกรูปแบบการศึกษาที่สอดคล้องกับธรรมชาติ และศักยภาพของตนเองเพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติ การศึกษาทางเลือกเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ ผู้เรียนมีโอกาสนในการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้พบกับบริบท สถานที่ สถานการณ์และผู้คนที่แตกต่างกันไป การมีพื้นที่แลกเปลี่ยนอยู่เสมอ การมีกิจกรรมให้ลงมือปฏิบัติอยู่เสมอเหล่านี้ จะเกิดคุณค่าเมื่อผู้เรียนได้นำเอาประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้มาคิด วิเคราะห์ สรุปความรู้ความเข้าใจของตนเอง การศึกษาทางเลือกเป็นการเปิดทิศทางการจัดการศึกษาได้ครอบคลุมความต้องการของมนุษย์ทั้งในแง่ของปรัชญาการศึกษาและความรู้เชิงคุณค่าที่ให้ความหมายต่อวิถีชีวิตอย่างแท้จริง (Thumthong, 2022)

การเรียนรู้ไร้รอยต่อ (Seamless Education) คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้นอกห้องเรียนและการเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างต่อเนื่อง เน้นการสืบเสาะความรู้นอกห้องเรียนผ่านภาระงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งความรู้และประสบการณ์นั้นจะต่อเนื่องกับการจัดการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนผ่านวิธีการสอนอย่างเหมาะสม (Wong and Looi, 2011) ปัจจุบันหากกล่าวถึง “การเรียนรู้ไร้รอยต่อ” มักจะพบว่าเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) โดยมักจะพบว่ามี การประยุกต์ใช้กับการศึกษานอกระบบ แต่ยังไม่พบการประยุกต์ใช้รูปแบบ

การเรียนรู้ดังกล่าวกับการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา ยิ่งไปกว่านั้น องค์กรที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการทางการศึกษา หรือกำหนดนโยบาย ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าวหรือรูปแบบการเรียนรู้อื่น ๆ ที่สนับสนุนการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ สะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาเชิงระบบของระบบการศึกษาที่ซับซ้อนและไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่แท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ชุมชนห่างไกลและโรงเรียนขนาดเล็กในเขตเมืองที่จะต้องแบกรับนโยบายการศึกษาเหล่านั้น ทั้ง ๆ ที่หน่วยการศึกษาเหล่านั้นรับภาระด้านการพัฒนาผู้เรียนและกำลังพยายามลดจำนวนผู้เรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาอยู่ในปัจจุบัน (Sanook, 2017; Thappan, 2021) ทั้งนี้ หลักการประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ไว้ร่อยต่อ ต้องให้ความสำคัญกับการสนับสนุนผู้เรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา ให้กลับเข้าสู่ระบบการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาทางเลือก เช่น Home School โรงเรียนทางเลือก โรงเรียนหลักสูตรพิเศษ และการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นต้น โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการเปลี่ยนเจตคติเกี่ยวกับการศึกษาต่อโดยให้เข้าใจและเชื่อว่าการหลุดออกจากระบบการศึกษาไม่ใช่ความผิดพลาดในชีวิต และการกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาเป็นโอกาสในการพัฒนาทักษะตนเอง ซึ่งต้องอาศัยการเห็นคุณค่าในตนเองเพื่อให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

ศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่ในพื้นที่ห่างไกล (Mobile Community Learning Center for Remote Area) คือ แหล่งความรู้ประเภทหนึ่งที่แตกต่างจากแหล่งความรู้อื่น ๆ โดยเป็นแหล่งการเรียนรู้แบบเคลื่อนที่เพื่อให้บริการแก่ประชาชนและผู้เรียนที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยมักจะเลือกพื้นที่บริการเป็นพื้นที่ห่างไกล ชุมชนแออัด เขตก่อสร้าง โรงงาน ตลอดจนพื้นที่ทุรกันดารที่ถูกมองข้ามว่าไม่จำเป็นต้องให้การศึกษา โดยปัจจุบันการสื่อสารและนวัตกรรมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้บุคคลในพื้นที่เหล่านั้น ต้องการการเรียนรู้และเพิ่มพูนทักษะ หากแต่ยังขาดแหล่งความรู้ โอกาสที่จะเรียนรู้ ทุนทรัพย์ รวมทั้งการเติมเต็มโอกาสในการเข้าถึงความรู้จากศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่

ผ่านสื่อและกิจกรรมที่หลากหลาย ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย (Department of Learning Encouragement, 2015)

“ศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่” จึงไม่ใช่คำนิยามที่มีภาพจำว่าเป็น อาคารสถานที่ที่มีตำแหน่งที่แน่นอน แต่เป็นหน่วยการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น เป็นแหล่งเรียนรู้ไร้พรมแดนที่มีความยืดหยุ่นด้านสถานที่ โดยไม่จำกัดว่าจะต้องอยู่ประจำพื้นที่ที่เป็นหลักแหล่ง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการออกแบบนวัตกรรมการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาทางเลือกในชุมชนพื้นที่ห่างไกลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ไร้รอยต่อสำหรับผู้เรียนนอกระบบการศึกษาให้มีความเหมาะสมกับบริบทด้านพื้นที่เฉพาะ รวมไปถึงการออกแบบแนวทางการเรียนการสอนที่มีความสอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่และนวัตกรรมศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่อีกด้วย ดังนั้นแนวทางทางการจัดการการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ชุมชนห่างไกลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ไร้รอยต่อสำหรับผู้เรียนนอกระบบการศึกษา จึงเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่งของผู้เรียนที่มีข้อจำกัดด้วยปัจจัยทั้งหลาย ให้สามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างไร้รอยต่อ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอุปสรรคในการศึกษาในระบบโรงเรียนของผู้เรียนนอกระบบการศึกษาในพื้นที่ชุมชนห่างไกล
2. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ชุมชนห่างไกลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ไร้รอยต่อสำหรับผู้เรียนนอกระบบการศึกษา

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์เอกสาร (Documents Analysis Form) ที่ความเชิงวิเคราะห์ เปรียบเทียบและสังเคราะห์ใจความสำคัญของเนื้อหางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยใช้กระบวนการคัดเลือกเอกสาร ขั้นตอนและขั้นตอนด้วยการสืบค้นจากคำสำคัญ

กลุ่มเป้าหมายในงานวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในงานวิจัย คือ เอกสารงานวิจัยที่เผยแพร่ข้อมูลแบบออนไลน์และออฟไลน์ โดยผู้วิจัยใช้กระบวนการคัดเลือกเอกสารขั้นตอนและขั้นตอนด้วยการสืบค้นจากคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางเลือก การเรียนรู้ ไร้รอยต่อ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชุมชนพื้นที่ห่างไกล มีเกณฑ์การคัดเลือก คือ 1) เป็นแหล่งข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ กรณีเป็นเอกชนต้องมีการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลที่ชัดเจนและตรวจสอบได้ และ 2) เป็นงานวิชาการหรืองานวิจัยที่ได้รับการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ แหล่งที่มาจากการศึกษาวารสารทั้งในระบบออนไลน์และออฟไลน์ บทความวิชาการและบทความออนไลน์ ในช่วงเวลาไม่เกิน 5 ปี นับตั้งแต่เริ่มกระบวนการวิจัย ยกเว้นกรณีเอกสารที่หายากหรือเอกสารสำคัญ

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 1 การศึกษาและรวบรวมข้อมูล

ศึกษาและค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การรวบรวมข้อมูลขั้นทุติยภูมิจากแหล่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ คือ 1) เป็นแหล่งข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ กรณีเป็นเอกชนต้องมีการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลที่ชัดเจนและตรวจสอบได้ และ 2) เป็นงานวิชาการหรืองานวิจัยที่ได้รับการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ โดยการวิเคราะห์เอกสารวิชาการ บทความวิชาการ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง และศึกษาแนวคิด ที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคการศึกษาในระบบโรงเรียนของผู้เรียนนอกระบบการศึกษา การศึกษาแนวคิดหรือทฤษฎีที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และสามารถส่งเสริมการออกแบบการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับนวัตกรรมศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบการวิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่รวบรวมมาจากขั้นที่ 1 มาวิเคราะห์ ค้นหาประเด็นและใจความสำคัญเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยสรุปเนื้อหาสาระสำคัญของเอกสารแต่ละรายการ เพื่อการวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาทางเลือกที่มีความเหมาะสมกับนวัตกรรมศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่

ขั้นที่ 3 สังเคราะห์แนวคิดใหม่

นำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้ในการออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ชุมชนห่างไกลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ไร้รอยต่อสำหรับผู้เรียนนอกระบบการศึกษาได้อย่างเหมาะสม

ขั้นที่ 4 การสรุปผลการศึกษา

สรุปผลการวิจัย ที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 จนถึง ขั้นตอนที่ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการจัดการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ชุมชนห่างไกลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ไร้รอยต่อสำหรับผู้เรียนนอกระบบการศึกษา เสนอแนวทางการพัฒนาออกแบบหลักสูตรการผลิตนักนวัตกรรมการศึกษาทางเลือกในบริบทสังคมไทย

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารเพื่อตีความข้อมูล แล้วจึงนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการพรรณนา (Descriptive Analysis) และการเล่าเรื่อง (Narrative) ตามกรอบแนวคิดการศึกษาเกี่ยวอุปสรรคการศึกษาในระบบโรงเรียนสู่การเสนอแนวทางแนวการจัดการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ชุมชนห่างไกลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ไร้รอยต่อสำหรับผู้เรียนนอกระบบการศึกษา

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

1. ผลการศึกษาอุปสรรคในการศึกษาในระบบโรงเรียนของผู้เรียนนอกระบบการศึกษา พบว่า สาเหตุของการหลุดจากระบบโรงเรียน ส่วนใหญ่จะมีทั้งปัจจัยจากปัญหาทางเศรษฐกิจที่อิงกับบริบทพื้นที่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ คือ ปัญหาเกี่ยวกับรายได้ภายในครัวเรือนของผู้เรียนที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนชาติพันธุ์ที่อยู่บนภูเขาสูงในประเทศไทย ประชากรในชุมชนชาติพันธุ์มีโอกาสในการทำงานที่หลากหลายอย่างจำกัด ขาดคุณสมบัติความสามารถและคุณสมบัติที่เหมาะสมกับงาน ทำให้ไม่สามารถเลือกประเภทงานที่หลากหลายได้ โดยพบว่าอาชีพหลัก ได้แก่ เกษตรกรรม ทำงานฝีมือ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามลำดับ รายได้บุคคลและครัวเรือนไม่แน่นอน และผันแปรไปตามปัจจัยภายนอกชุมชน ความผันแปรของปัจจัยภายนอกหรือรายได้ไม่คงที่ล้วนส่งผลต่อการขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชน สอดคล้องกับ งานศึกษาของ Equitable Education Fund (2022) ที่พบว่า ประเทศไทยมีนักเรียนกว่า 1.8 ล้านคน ที่เสี่ยงที่จะหลุดออกจากระบบการศึกษา และอีกกว่า 1.02 ล้านคนที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจ สุขภาพ ความรุนแรงในครอบครัว และปัญหาสังคมอื่น ๆ

นอกจากนี้ ปัญหาด้านสาธารณูปโภค เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่กระทบต่อการจัดการศึกษาในพื้นที่ห่างไกล เนื่องจากเป็นพื้นที่บนภูเขาสูงทำให้การเดินทางด้วยยานพาหนะไม่สะดวกและใช้ระยะเวลานาน พื้นที่บนภูเขาสูงมีความลาดชันของพื้นที่ค่อนข้างมาก ทำให้เกิดข้อจำกัดในเรื่องของยานพาหนะที่สามารถเดินทางขึ้นไป ผู้วิจัยได้ศึกษาบันทึกเรื่องราวของครูพิชญานันต์ สรรพภักกุล คนในพื้นที่ห่างไกลที่เล่าประสบการณ์ในการเป็นครูอาสาสมัครเอาไว้ว่า “ตอนนั้นใช้ชีวิตโดยไม่มีไฟฟ้า ไร้สัญญาณโทรศัพท์ และขาดการติดต่อจากโลกภายนอก ส่วนสถานศึกษา ไม่ได้เป็นห้องเรียนแบบจริงจังตามที่เห็นในเมือง แต่เป็นเหมือนศูนย์การเรียนรู้ขนาดเล็ก” (Thairath, 2024) จากคำบอกเล่าข้างต้นพบว่า เด็กนักเรียนพื้นที่ห่างไกลนั้นจะมีอุปสรรคในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการเรียนทางไกล เพราะขาดแคลนสาธารณูปโภคในพื้นที่ห่างไกล คือ ไม่มีไฟฟ้าและสัญญาณโทรศัพท์ ซึ่งไฟฟ้ากับสัญญาณโทรศัพท์เป็นสิ่งจำเป็นต่อการเชื่อมต่อกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือสื่อการสอนประเภท

สื่อการสอนออนไลน์ ทำให้ข้อจำกัดของการใช้สื่อการสอนออนไลน์เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Suwannasuan et al. (2013) ที่พบว่า ต้องมีการสนับสนุนความพร้อมด้านสื่อ เทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน เพื่อให้สถานศึกษาทางเลือกที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับที่ใกล้เคียงกับพื้นที่อื่น ๆ มากไปกว่านั้น โรงเรียนเหล่านั้น ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้จำกัดเช่นเดียวกับบุคลากรและทรัพยากรการเรียนรู้ ส่งผลต่อการหลุดออกจากระบบการศึกษาของเด็กในพื้นที่ห่างไกลได้เช่นเดียวกัน โดยนโยบายด้านการศึกษาที่กำหนดใ้ใช้อยู่ในปัจจุบัน ยังเข้าไม่ถึงถึงและยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะป้องกันไม่ให้ผู้เรียนหลุดออกจากระบบการศึกษา

2. แนวทางการจัดการการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ชุมชนห่างไกล เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ไร้รอยต่อสำหรับผู้เรียนนอกระบบการศึกษา พบว่า งานวิจัยการจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ของ Mangkang et al. (2021) มีข้อค้นพบสำคัญ คือ การจัดการศึกษาทางเลือกในชุมชนพื้นที่ห่างไกลด้วยนวัตกรรมหน่วยการเรียนรู้เคลื่อนที่นั้น จะต้องใช้สื่อการสอนแบบออฟไลน์หรือสื่อการสอนทำมือ เนื่องจากมีความคล่องตัวค่อนข้างสูงและเหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ของผู้เรียนที่อยู่ตามพื้นที่ห่างไกล ไม่ต้องใช้สัญญาณโทรศัพท์หรือไฟฟ้าในการอำนวยความสะดวกระหว่างการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้หรือวิชาที่จะนำมาสอนให้กับนักเรียนนั้นจะใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะในศตวรรษที่ 21 ตามการประมวลและจัดหมวดหมู่ของสมาคมการศึกษาแห่งชาติ (National Education Association, 2010) ประเทศสหรัฐอเมริกา เรียกว่า “Four CS” มี 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1) การคิดอย่างมีวิจารณญาณและแก้ไขปัญหา

ผู้เรียนสามารถให้เหตุผล และสามารถคิดวิเคราะห์ พิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ หรือความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ได้ด้วยการให้เหตุผลเชิงประจักษ์ ที่สามารถนำไปสู่การพิจารณาแนวโน้มและการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) การสื่อสาร

การที่ผู้เรียนสามารถสื่อสารเจตนาหรือเจตคติของตนเองและเข้าใจเจตนาและเจตคติของผู้อื่นได้ ผ่านวัจนภาษาและอวัจนภาษา ใช้งานภาษาได้หลากหลายบริบทและเข้าใจภาษาทั้งสองแบบได้หลากหลายบริบท

3) การร่วมมือร่วมใจ

การเข้าใจและให้เกียรติในความคิดเห็นที่แตกต่างของคนในสังคมและการสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างคนในสังคมสร้างจิตสำนึกที่นึกถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน

4) การคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

ความสามารถในการคิดต่อยอดจากองค์ความรู้เดิม หรือการคิดค้นสิ่งใหม่เพื่อพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขปัญหาหรือประเด็นที่ต้องการได้

การพัฒนานวัตกรรมศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่ตามแนวคิดสมรรถนะ Four CS จะต้องบูรณาการการเรียนรู้ชุมชนเป็นฐานที่มีการเชื่อมโยงกับลักษณะภูมิโนเวศวัฒนธรรมของผู้เรียนเพื่อให้เนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนมีความสอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เรียนมากที่สุด กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ เช่น สาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย และทักษะอาชีพ เช่น การเย็บปักถักร้อย การเกษตร เป็นต้น โดยรายวิชาภูมิศาสตร์นั้น สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดพื้นที่ที่ผู้เรียนอาศัยอยู่เป็นตัวอย่างได้ เพราะผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงกับพื้นที่ ทำให้เกิดความคงทนในการเรียนรู้สูง ทั้งนี้ การคัดเลือกเนื้อหาควรคำนึงถึงช่วงวัยของผู้เรียน และอุปสรรคด้านภาษาของผู้เรียนด้วย เพราะในหลายพื้นที่เป็นชาวชาติพันธุ์ นอกจากนี้ผู้สอนควรคำนึงถึงการเข้าถึงชุมชนและการสร้างความกลมกลืนกับผู้เรียนด้วย เนื่องจากผู้เรียนมาจากที่ที่แตกต่างกัน การสร้างความไว้วางใจและลดช่องว่างความแตกต่างระหว่างครูกับนักเรียนจึงเป็นอีกเรื่องที่สำคัญมากเช่นเดียวกัน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การทบทวนกรอบความคิดการศึกษาของประเทศไทย เรื่อง “การเรียนรู้ไร้รอยต่อ” สามารถสนับสนุนการเรียนรู้และเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งในและนอกชั้นเรียน สำหรับการจัดการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนสามารถใช้การศึกษาทางเลือกเข้ามาเป็นพื้นที่การเรียนรู้ใหม่ในการดึงผู้เรียนกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาอีกครั้ง โดยต้องคำนึงถึงคุณภาพการบริหารจัดการการศึกษาทางเลือกอย่างมี “ความยืดหยุ่น” ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับลักษณะผู้เรียน ครอบครัว สังคม และบริบทแวดล้อม

ระบบการเตรียมครูเพื่อรองรับการศึกษาไร้รอยต่อ นับว่ามีความจำเป็นและสำคัญต่อระบบการศึกษาในอนาคต ถ้าเป้าหมายของการศึกษาไทยต้องการตอบสนองผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันตามศักยภาพ และความถนัด นวัตกรรมศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่ได้ ออกแบบขึ้นบนพื้นฐานแนวคิดที่ต้องการสร้างการเรียนรู้ที่สามารถสอดคล้องกับความต้องการของชีวิตและยังสามารถได้รับวุฒิการศึกษา นักการศึกษาที่ดีควรมองว่าการศึกษาที่แท้จริงไม่เพียงแต่ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่จำเป็นเท่านั้น แต่ต้องสามารถพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและผู้อื่น รวมถึงการได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นอย่างเพียงพอที่จะประกอบอาชีพในอนาคตตามความถนัด ความพร้อม และศักยภาพของตนเอง ดังนั้นการออกแบบ “ห้องเรียนไร้รอยต่อ” ของศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่จึงเป็นอีกหนึ่งชุดความคิดที่มุ่งไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยผู้เรียนในพื้นที่ห่างไกลจะมีโอกาสเข้าถึงพื้นที่การเรียนรู้ที่หลากหลาย แหล่งเรียนรู้เหล่านั้นจะสามารถกระตุ้นความต้องการเรียนรู้ และจะเป็นพื้นฐานไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า นวัตกรรมศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่ (Mobile Unit Learning Center) เป็นพื้นที่การเรียนรู้สำคัญที่ตั้งอยู่บนความต้องการในการสนับสนุนการจัดการศึกษาที่เน้นสาระสำคัญของชีวิตผู้เรียน ส่งเสริมการเปิดรับรูปแบบการเรียนรู้ใหม่ ๆ มากกว่าการยึดติดการเรียนรู้ในระบบ

เท่านั้น สนับสนุนการส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเรียนที่แตกต่างหลากหลาย การให้อิสระในการเรียนรู้และทำในสิ่งที่ถนัดหรือสนใจ และการสร้างความเชื่อมั่นในโมทัศน์ว่าศักยภาพมนุษย์สามารถพัฒนาได้

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการศึกษา และเสนอการอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาอุปสรรคในการศึกษาในระบบโรงเรียนของผู้เรียนนอกระบบการศึกษาในพื้นที่ชุมชนห่างไกล พบว่า ส่วนใหญ่ผู้เรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษานั้น ปัญหาสำคัญคืออุปสรรคการที่ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาในระบบโรงเรียนของนักเรียนในชุมชนพื้นที่ห่างไกล หมายรวมถึงการที่ผู้เรียนหลุดออกจากระบบการศึกษา เนื่องจากครอบครัวมีต้นทุนทางสังคมน้อยและส่วนใหญ่เกิดจากการมีรายได้ต่ำ สิ่งอำนวยความสะดวกอย่างไฟฟ้าและสัญญาณโทรศัพท์เป็นปัจจัยปัญหาด้านพื้นที่ซ้อนทับอยู่ ซึ่งแก้ไขได้ยาก ข้อจำกัดด้านพื้นที่มีความเกี่ยวข้องกับทั้งปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและปัญหาด้านเศรษฐกิจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Saksomboon (2014) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษา และความจำเป็นในการใช้สอยทรัพยากรที่อำนวยความสะดวกทั้งในด้านการบริหารจัดการและการเรียนรู้ สภาพปัญหาในพื้นที่สูงมีทั้งความลำบากในการเดินทาง ขาดแคลนสาธารณูปโภคพื้นฐาน และไม่มีไฟฟ้าใช้ ทั้งนี้การจัดการศึกษาทางเลือกเป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความร่วมมือ สอดคล้องกับ Yuenwong (2021) ที่กล่าวว่า ปัญหาเด็กหลุดออกนอกระบบการศึกษาของไทยจะมีการสร้างแนวทางหรือวิธีการต่าง ๆ ในอนาคต เช่น การเข้าร่วมปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการสร้างความเข้มแข็งทางการศึกษาให้แก่เด็กตกหล่น (ASEAN Declaration for Out-of-School Children) มีเป้าหมาย เพื่อให้ความช่วยเหลือดูแลนักเรียนที่ออกกลางคันจากสาเหตุต่าง ๆ และกำหนดมาตรการการช่วยเหลือดูแลกลุ่มดังกล่าวให้กลับเข้าสู่ระบบการศึกษา และส่งเสริมการศึกษาให้ครอบคลุมและทั่วถึง (inclusive education) ทั้งนี้ ปฏิญญาดังกล่าว จะให้ความสำคัญกับเด็ก

และเยาวชนที่ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษา เช่น เด็กและเยาวชนที่ไม่ได้เข้าเรียน หรือเข้าเรียนแล้วไม่ไปเรียน และออกกลางคัน เป็นต้น โดยมุ่งเน้นการสร้าง ความตระหนักในการจัดระบบการศึกษาให้กับคนทุกกลุ่มด้วยการจัดการศึกษา แบบยืดหยุ่น (Flexible education) เพื่อให้มั่นใจว่าทุกคนสามารถเข้าถึง การศึกษาและพัฒนาตนเองให้เป็นประชากรโลกที่มีประสิทธิภาพได้ ทั้งนี้ ถึงแม้ว่า Krull (2017) จะชี้ให้เห็นว่า เทคโนโลยีสามารถนำมาช่วยสนับสนุน การศึกษาและการเข้าถึงพื้นที่ต่าง ๆ ได้มากขึ้น แต่งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การคำนึงถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างกันของผู้เรียนก็มี ความสำคัญอย่างมากเช่นเดียวกัน

2. แนวทางการจัดการการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ชุมชนห่างไกล เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ไร้รอยต่อสำหรับผู้เรียนนอกระบบการศึกษา พบว่า การจัดการศึกษาทางเลือกในชุมชนพื้นที่ห่างไกลต้องใช้นวัตกรรมหน่วย การเรียนรู้เคลื่อนที่และสื่อการสอนที่ไม่ต้องการสัญญาณโทรศัพท์หรือไฟฟ้า เช่น การใช้สื่อการสอนแบบออฟไลน์หรือสื่อการสอนทำมือ สอดคล้องกับ งานวิจัยของ Somja and Wichaakkharawit (2024) ที่พบว่า ข้อจำกัดใน ด้านการบริหารการศึกษาในพื้นที่สูง นอกจากขาดแคลนทรัพยากร และ เทคโนโลยีที่ใช้ระบบดิจิทัลแล้ว ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญใน การบริหารจัดการระบบด้วย รวมถึงสภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยในการใช้ระบบ อินเทอร์เน็ตและเครื่องใช้ไฟฟ้า การจัดการศึกษาจึงควรมุ่งเน้นไปที่การพัฒนา ทักษะของผู้เรียน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องใช้กรอบแนวคิด “Four CS” ซึ่งเน้นการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และแก้ไขปัญหา การสื่อสาร การร่วมมือร่วมใจ และการคิดสร้างสรรค์และ นวัตกรรม เป็นต้น สารการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับชุมชนนั้นควรคำนึงถึง ปัจจัย เช่น ช่วงวัยของผู้เรียน พื้นที่การเรียนรู้ และภาษาของผู้เรียน เป็นต้น เพื่อให้การเรียนรู้มีความสอดคล้องและเข้าใจได้ในระดับที่สูง ครูควรสร้าง ความไว้วางใจและลดช่องว่างระหว่างตนกับผู้เรียนด้วยการเข้าถึงและปรับปรุงแนวทางการสอนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชุมชน และ ต้องเหมาะสมกับประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย สอดคล้องกับ Homsombat et al. (2022) ที่อธิบายว่า เมื่อสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อน เป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงต้องมีการปรับตัว เช่น วิชาสังคมศึกษาที่เน้น

ความเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรม ย่อมจะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญและจำเป็นอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีก เช่น การรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีทักษะด้านต่าง ๆ การนำความรู้มาแก้ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน การทำงานร่วมกับผู้อื่น การเห็นคุณค่าของการทำงานที่สุจริต การมีค่านิยมที่พึงประสงค์ การมีความภูมิใจ รักและผูกพันกับท้องถิ่น เป็นต้น การศึกษาจึงไม่ควรมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเด็กและเยาวชนเฉพาะในระดับโรงเรียนเท่านั้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sornttha and Wannasri (2024) ที่พบว่า องค์ประกอบและแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะที่จำเป็นของนักเรียนในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความสำคัญของสาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การจัดการการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ชุมชนห่างไกลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ไร้รอยต่อสำหรับผู้เรียนนอกระบบการศึกษาต้องการการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น (Flexible education) เพื่อให้มั่นใจว่าทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาและพัฒนาตนเอง ดังนั้นจึงควรพัฒนาหลักสูตรการผลิตและพัฒนาครูเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับนวัตกรรมการศึกษาเชิงพื้นที่สูงเพื่อสร้างความเสมอภาคและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิเคราะห์เนื้อหาและอุปสรรคการศึกษาในระบบโรงเรียนของผู้เรียนนอกระบบการศึกษายังขาดประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการลงทุนทางการศึกษาสำหรับผู้เรียนนอกระบบการศึกษา

2.2 ชุมชนพื้นที่ห่างไกลส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชนบท จึงควรขยายพื้นที่ศึกษาไปยังพื้นที่อื่น ๆ เช่น ชุมชนแออัด หรือการศึกษาชุมชนด้อยโอกาสในพื้นที่เมือง เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบและได้องค์รู้ในการพัฒนา

นวัตกรรมการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อการเรียนรู้ไร้รอยต่อสำหรับผู้เรียนนอก
ระบบการศึกษาที่ชัดเจนขึ้น

รายการอ้างอิง

Department of Learning Encouragement. (2015). *แนวทางการดำเนินงาน ศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่ (รถห้องสมุด)* [Operational guidelines Mobile learning center (library car)]. Bangkok: Get the Future Company Limited.

Equitable Education Fund. (2022, October 22). *เด็กและเยาวชนไทยกว่า 1.02 ล้านคนอยู่นอกระบบการศึกษา จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะสำหรับชีวิตและอาชีพ ในการประชุมนานาชาติเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ครั้งที่ 3 กสศ. เน้นย้ำถึงความสำคัญของการสร้างระบบการศึกษาที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความต้องการแรงงานในอนาคตมากขึ้น* [More than 1.02 million Thai children and youth are outside the education system. Need to develop skills for life and career At the 3rd International Conference for Educational Equality, the EEF emphasized the importance of creating an education system that is more flexible and consistent with future workforce needs]. Retrieved December 2, 2024 From <https://www.eef.or.th/news-221024/>

Homsombat, P., Tabaselo, P.S., Fangkham, B., Sornsakdaand, S. and Panyaphalo, P.P. (2022). *สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21* [Learning management competencies of social studies teachers in the 21 century]. *Journal of MCU Ubon Review*, 7(3). 457-472. Retrieve from <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/260825>

- Krull, G.E. (2017). *Supporting Seamless Learning: Students' Use of Multiple Devices in Open and Distance Learning Universities* [Doctoral dissertation]. Universitat Oberta de Catalunya.
- Mangkang, C., et al. (2021). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบวิธีการเชิงพื้นที่ เรื่อง ประวัติศาสตร์นครหริภุญไชยเพื่อส่งเสริมสำนึกประวัติศาสตร์ความสุขของนักเรียนในพื้นที่นครหริภุญไชย จังหวัดลำพูน [Area-Based Approach to Local Curriculum Development on the History of Hariphunchai to Promote Happiness History Consciousness among Students in Hariphunchai Area, Lamphun Province]. Lamphun Provincial Administrative Organization and Faculty of Education Chiang Mai University.
- National Center for Education Statistics. (2023, May). *Status Dropout Rates. Condition of Education*. U.S. Department of Education, Institute of Education Sciences. Retrieve from <https://nces.ed.gov/programs/coe/indicator/coj>.
- National Education Association (2010). *Preparing 21st Century Students for a Global Society: An Educator's Guide to the "Four Cs"*. Retrieved March 5, 2024 Form <http://www.nea.org/assets/docs/A-Guide-to-Four-Cs.pdf>
- Sanook. (2017, July 7). รู้จัก “myME” โรงเรียนเคลื่อนที่สำหรับเด็กยากจนในเมียนมา [Get to know “myME,” a mobile school for poor children in Myanmar]. Retrieved March 10, 2024 Form <https://www.sanook.com/campus/1385673/>

- Somja, S and Wichaakkharawit, C. (2024). แนวทางการบริหารสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่มีนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ ในยุคดิจิทัลของกลุ่มเครือข่ายพัฒนศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 6 จังหวัดเชียงใหม่ [Administering guidelines for highland school with ethnic students in the digital era of the Development Education Network Under Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 6], *Journal of Graduate Studies Review MCU Phrae Campus*, 8(2), 136–149. Retrieve from <https://ojs.mcupr.ac.th/index.php/jgrp/article/view/166>
- Sorntha, J. and Wannasri, J. (2024). รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะที่จำเป็นของนักเรียน ในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร [An Educational Management Model to Promote Necessary Skills of Students in Highland Schools in Remote Areas]. *Journal of MCU Peace Studies*. 12(1). 12(1). 210-221. Retrieve from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/268041>
- Suksomboon, P. (2014). สภาพปัญหาและการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กบนพื้นที่สูงที่มีความขาดแคลน: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านอุมโละเหนือ อำเภอสบเม้น จังหวัดแม่ฮ่องสอน [Problems and development of a small school with shortage of resources in hand land area: a study of Ban Umlo Nuea School, Sop Moei District, Mae Hong Son Province]. *Community and Social Development Journal*, 15(1), 27–36. Retrieve from <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/cmruresearch/article/view/96162>

- Suwannasuan, W., Chaiyakit, M., Markshoe, P., Thamrongsoththisakul, W., (2013). รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา ในเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย [A model of Alternative Education for Disadvantaged Children on Highlands in the Upper North of Thailand]. *Journal of Education Naresuan University*. 15(5). 182-192. Retrieve from https://so06.tci-thaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/view/16382
- Thairath. (2024, January 8). “ครูอาสาบนดอยสูง” สัมผัสความหมายชีวิต เต็มฝันในแก้วแคบ [“Volunteer teachers on high mountains” experience the meaning of life, Fulfill your dream of rain in narrow glass]. Retrieved March 3, 2024 Form https://www.thairath.co.th/scoop/interview/2753509?gallery_id=5
- Thappan, N. (2021, May 26). นวัตกรรม “ห้องเรียนเคลื่อนที่” การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ห่างไกล เมื่อออนไลน์ไปไม่ถึง [Innovative “mobile classroom” learning management in remote areas When you can't get online]. THE POTENTIAL. Retrieved March 24, 2024 Form <https://thepotential.org/social-issues/how-to-learn-offline/>
- THE STANDARD. (2023, June 20). เปิดข้อมูลสาเหตุเด็กหลุดจากระบบการศึกษา เสียงเงียบที่ต้องฟัง หวังรัฐบาลใหม่ผลักดันเป็นวาระเร่งด่วน [Revealing information on the reasons why children drop out of the education system A quiet voice that must be heard Hopefully the new government will turn this into an urgent agenda]. Retrieved February 16, 2024 Form <https://thestandard.co/education-children-abandoned-data/>

- Thumthong, B. (2022). ผลกระทบจากสถานการณ์โควิดที่มีต่อการจัดการศึกษาไทย: การศึกษาทางเลือกคือทางหลักและทางรอดในการจัดระบบการศึกษาในอนาคต [Effects of the COVID Situation on Thai Education Management: Alternative Education is the Main Way and the Way to Survive Education in the Future]. *Journal of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus*, 33(3), 15-29. Retrieve from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/edupsu/article/view/250873>
- Wong, L. H., & Looi, C. K. (2011). What seems do we remove in mobile-assisted seamless learning? A critical review of the literature. *Computers & Education*, 57(4), 2364-2381. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2011.06.007>
- Yuenwong, K. (2021). นโยบายและกระบวนการขับเคลื่อนมาตรการป้องกันเด็กเยาวชนหลุดออกจากระบบการศึกษา หลังการเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19: ศึกษาเฉพาะกรณี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) [Policies and processes motivating student retention measures after the COVID-19 pandemic: an Office of the Basic Education Commission case study]. Thammasat university.